

Kayıp eser operasyonu sanat gündeminin odağında

Ankara Resim ve Heykel Müzesi'nden alındığı tespit edilen eserlerden 30'una geçtiğimiz ay ulaşıldı. Eserlerin bulunmasıyla ortaya çıkan tablo, birçok sorunu da beraberinde getirdi. Bir eser müzayedeye çıkmadan önce Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı müzelerden onay almak zorunda. Peki çalıntı bir eser, bu denetlemeden nasıl geçebildi? Müzeden onaylanarak satışa çıkan eseri satın alan koleksiyoner ne kadar suçlu? Çalınan eserler neden fotoğraflarıyla birlikte açıklandı?

EVRİM SEKMEN
evrimsekm@gmail.com

Ankara Resim ve Heykel Müzesi, kurumdan çalınan bazı eserlerin yürütülen soruşturma sonucunda bulunmasıyla yeniden gündemde. Müzeden alındığı tespit edilen eserlerden 30'una geçtiğimiz ay, gizli yürütülen ve çeşitli galeri, müzayedeye şirketi ve koleksiyonere yönelik yapılan baskınla ulaşıldı. Bu eserlerin toplam değerinin ise 30 milyon dolardan fazla olduğu açıklandı. Ancak eserlerin bulunmasıyla ortaya çıkan tablo, birçok sorunu, çelişkiyi ve aksaklığı da beraberinde getirdi.

İlk olarak soruşturmanın öncesine göz atmakta ve bu aşamaya nasıl gelindiğine bakmakta fayda var.

Her şey 2012 yılında eski Kültür ve Turizm Bakanı Ertuğrul Günay'ın Ankara Resim Heykel Müzesi'nden çalınan ve sahteleriyle yer değiştiren eserler için büyük bir operasyon yapıldığını söylemesiyle başladı. En son Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca hazırlanan ve kamuoyu ile paylaşılmayan rapora göre tam 302 eserin müzeden alındığı; bu eserlerden 256'sının kayıp, 46 eserin ise sahte olduğu belirlendi. İşte bu rapordan sonra Kültür ve Turizm Bakanlığı, yeni bakan Ömer Çelik'in talimatıyla eserlerin peşine düştü.

Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı'nca yürütülen soruşturma neticesinde müzayedeye evi, sanat galerisi ve önceden belirlenen koleksiyonerlere baskın yapıldı. Müzeden alındığı tespit edilen 30 tablo bulundu. Şevket Dağ, İbrahim Çallı, Fikret Mualla, Hoca Ali Rıza'nın da aralarında bulunduğu Türk resim sanatının önemli isimlerine ait bu eserlerin, galeri ve müzayedeler aracılığıyla iş ve sanat dünyasından isimlere satıldığı anlaşıldı.

Soru işaretleri de tam bu noktada belirlemeye başladı.

Çünkü operasyonla ele geçen eserlerin kayıp veya çalıntı olduğuna dair listenin hiç yayımlanmadığı, yani kamuoyuna duyurulmadığı ortaya çıktı. Bu da Bakanlık'ın envanter ve düzenleme sorununu gündeme taşıdı.

Öte yandan Kültür ve Turizm Bakanlığı bilgisi dahilinde yapılan resmi müzayedeler, müzayedeye evlerinin bakanlığa gönderdiği müzayedeye katalogları aracılığıyla İstanbul'da Ayasofya Müzesi, Yıldız Sarayı Müzesi, Topkapı Sarayı Müzesi ve Türk İslam Eserleri Müzesi

tarafından denetleniyor. Koleksiyonerler de bu müzelerde koleksiyoner defteri oluşturup tüm eserlerini envanter numarası ile birlikte bu deftere işlemek zorunda.

Çalıntı eserler, bakanlık tarafından uygulanan denetleme prosedürüne rağmen müzayedeye yoluyla nasıl satışa çıkarıldı? Bu durumda akla müze çalışanlarının ihmali ya da yetersizliğini akla getiriyor.

Bir örnek ve bir soru daha... Bilfen

Okulları sahibi Osman Öztürk tarafından 2010'da müzayededen 700 bin TL'ye alınan Sami Tetik'in "Kasımpaşalı Natamoni" adlı tablosu nasıl oldu da satış öncesinde Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan alınan eksper raporuyla satışa çıktı?

Bakanlığın düzenlediği operasyonda müzayedelerde satın aldığı eserlere el konulan Cengiz Çetindoğan'dan gelen açıklama da aksayan uygulamaların bir göstergesiydi. Çetindoğan adına avuka-

tının yaptığı açıklamada "Çetindoğan, bahsi geçen tabloları müzayedelerden ve piyasada ismi bilinen koleksiyonerlerden 2006 ile 2007 yılları arasında satın almıştır. Satın aldığı tarihten, 2013 yılı kasım ayına kadar bu eserlerle ilgili Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan bir açıklama veya bildirim almamıştır. 2013 yılı kasım ayında müvekkilimdeki 12 eserle ilgili olarak bakanlık müfettişleri bu eserlerin satın alınmasına ilişkin belgeleri tarafımızdan istemiş,

müvekkilim de bu eserlerin koleksiyonunda olduğunu kendisi bildirmişti" deniliyordu.

Özetle, kayıp eserlerin ortaya çıkarılması için başlatılan operasyon, pek çok çelişkiyi ve aksaklığı su yüzüne çıkararak başta kadrosu, eğitimi ve denetleme mekanizmaları ile müzecilik sorunlarını gündeme taşıdı.

Beraberinde birçok sorunu, yanlış uygulamayı getiren bu son gelişmeler sonrasında meseleyle farklı açılardan değerlendirmeye çalıştık. Müzecilik alanında uzman kişilerin görüşlerini alarak konunun bir hırsızlık olayının ötesinde kurumsal bazı düzenlemelere ve değişime ihtiyaç duyulduğunu işaret etmeye çalıştık. Müze uzmanları Tomur Atagök, Mehmet Çetiner ve Müzecilik Meslek Kuruluşu Başkanı Zehra Erkün ile avukat Cengiz Akıncı, Ertuğrul Günay'ın bakanlığı döneminde sayım komisyonunda görev almış olan öğretim görevlisi Necmettin Yağcı soruna farklı açılardan yaklaşarak dosyaya katkıda bulundular. Ayrıca yurt dışına kaçırılan eserlerin iadesi konusundaki çabası ve çalışmalarıyla tanıdığımız Özgen Acar'ın konuyla ilgili notlarıyla, ortaya çıkan tablonun hiç de iç açıcı olmadığını gözler önüne sermeye çalıştık.

Bir müze uzmanı olarak Ankara Resim Heykel Müzesi'ndeki kayıp ve sahtesiyle değiştirilen eserlerle ilgili olarak Kültür Bakanlığı'nca başlatılan soruşturmayı müzecilik açısından nasıl ele almak gerekir?

Tomur Atagök: Bu soruşturmanın oldukça gecikmiş bir eylem olduğunu düşünüyorum. Yıllardan beri müzeden bazı eserlerin alındığı konusu gündeme gelmişse de topluma ayrıntılı bilgiler verilmedi. 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun taşınır kültür varlıkları ile ilgili maddeleri genel olarak müze ve koleksiyonlardaki eserlerin korunması konusunda sınırları çizse de müzecilik açısından yetersiz kalıyor. Kültür ve Turizm Bakanlığı kendi yönetimindeki müzeler kadar bakanlıklar, kamu kurum ve kuruluşları, gerçek ve tüzel kişilerle vakıfların kurmuş olduğu özel müzeleri denetleme sorumluluğunu üstlenmiştir. Burada her şeyden önce, bakanlığın kendi kadrosuyla diğer müzelerin ve koleksiyoncuların her tür denetlemesini yapmakta zorlandığını vurgulamak isterim. Uluslararası Müzecilik Komitesi/ICOM müzecilikte denetleme mekanizmasının devlet dışından bir birim tarafından yapılmasını daha doğru buluyor. Ankara Resim ve Heykel Müzesi kadrosunun müzecilik alanında faaliyet gösterenleri denetlemekte yetersiz kalabileceğini de düşünmek mümkün.

Müzelerde kadro sorunu bulunuyor. Müzede görevlendirilen sanat tarihi ya da arkeoloji eğitimi almış kişilerin müzelerin bir kurum olarak işlevlerinde bilgileri sınırlı. Müzelerimizde restoratörler ve fotoğrafçılar uzman olarak görevlendirilseler de müze kadrolarına alınanlar memur olarak göreve başlar (Devamı arka sayfada)

“Eserlerde değer kaybı olabilir”

Ertuğrul Günay'ın Kültür ve Turizm Bakanlığı döneminde, Ankara Resim Heykel Müzesi'nin sayım komisyonunda görev almış olan, Gazi Üniversitesi öğretim görevlisi Necmettin Yağcı, yaşanan olayları anlattı.

2012 yılında Kültür ve Turizm Bakanı Ertuğrul Günay'ın demeciyile kamuoyuna duyurulan tabloların kime ait olduklarının yanı sıra detaylı dökümü yapıldı mı?

Bakan Günay'ın demecinde sadece tanınmış sanatçıların isimleri belirtilerek kayıp eser sayısı verildi. Detaylar, bakanlık müfettişlerine sunulan raporda vardı. Bakanlık bu raporun tümünü basınla paylaşmadı.

2012 yılından sonra bakanlığa şüpheli eserler ulaştı mı?

Bildiğim kadaryla birkaç eserle ilgili ihbar geldi. İstanbul'dan gelen bir ihbarda, bir galeride Hoca Ali Rıza'ya ait iki resmin satışı gerçekleşmiş ve emniyet, bakanlığa bunların kayıp resimlerle bir bağlantısının olup olmadığını sormuştu. Komisyonumuz bu eserleri incelemiş ve gereken rapor sunulmuştu.

Eserler ortaya müzayedelerde ve kişisel satışlarda çıkmış. Kültür Bakanlığı müzayedelere olan denetlemesini tam yapmış mıdır? Yoksa bu prosedür kasıtlı olarak mı ihlal edilmiştir?

O dönem denetimin kasıtlı olarak yapılmadığı doğru değil. Ertuğrul Günay bu olayın üstüne gitti, yöneticilerin çoğunu değiştirdi. Ama bazı şeyleri aşamadığını inanıyorum. Yanlış bilgilendirmeler ve yönlendirmeler olmuştur. Bir bakanın her şeye hakim olmasına imkan yok. Ankara Devlet Resim ve Heykel Müzesi'nde onarım esnasında çalışan iki bronz heykelle ilgili bakanla yaptığımız görüşmede, "Bu heykeller Kripel tarafından yapılmış ve 1930'lu yıllarda Ankara Halk evlerine Okuma Yazma Seferberliği nedeniyle konulmuştu" uyarılarımıza rağmen Güzel Sanatlar Genel Müdürü ve Müze Müdürü tarafından bu iddia reddedildi. "Envanterde böyle bir kaydıma yok. Bu heykelleri kursiyerler yapmış" dediler. "Kursiyerler o kadar ustaca eser üretmezler ve bunları da bronz dökmezlerdi" dedik ama nafile, mevzuat aşılamadı.

Öyle ya, envanterde kayıtları yok!

Müzayedelere, koleksiyonerlere ve galerilere ne kadar bilgi verildi bilemiyorum. Verildi mi onu da bilmiyorum. Emniyete intikal eden bilgiler doğrultusunda araştırma ve inceleme yapılıyor.

Eser alan koleksiyoner, galerici ve bakanlık görevlerini mevzuata göre yapmışlar mıdır?

Bazı ciddi kurumlar işini ciddi yapıyor. Ancak el altından alım satım yapıyorlardı.

Koleksiyoner, klasik bir eser alırken sorumlulukla davranarak belgeli bir iş yapmakta mıdır?

Koleksiyonerlerin çoğu, bilirkişilerden oluşan sanatçı ve uzmanlarla çalışır. Sıkıntı doğurabilecek eserlerle ilgili belge düzenlemek zorundalar. Çoğu bilinçli davranıyor.

Gazetelerde yer alan haberlerde müze yöneticilerinin bir çeteyle tablo kaçırma iddiası sistemin mi, kişisel olarak ahlaki bir davranış sonucu mudur?

Bütün müze yöneticilerini zan altında bırakacak bir söylemden kaçınmak gerekiyor. Bu olaylar sistemden kaynaklanmaz, işin içinde insan faktörü var. Nihayetinde kişisel ahlaka bağlamak, en doğru yaklaşım olacaktır. Sistemde istediğiniz kadar önlem alın. Kişi, gerçek eseri sergilemeye bir yere götürüyor. Gerçeği yerine, kopyası iade ediyor. Bunu ancak yıllar sonra uzmanlar tarafından sayım yapıldığı zaman ortaya çıkartıyorsunuz. Kişi bu kez de "Ben gerçeğini yerine koyduğum. Zaman içerisinde başkası değiştirmiştir" diyor ve ona inanıyorlar. Kanıtlayabilecek kamera ve uzman denetimi yoksa o kişiye inanmak zorunda kalıyoruz.

Kayıp eserlerle ilgili soruşturmayı yapan komisyonun üzerinde iddia edildiği gibi bir baskı var mıdır?

Baskı her anlamda var. Başta iş çevrelerinden, galerilerden, koleksiyonerlerden baskı var tabii. Bizlerin bir Osman Hamdi veya İbrahim Çallı uzmanı olmadığımızı söyleyen mesai arkadaşlarımız var. Diğer yanda "Teknik analizi yapan röntgen vs. olmadan bunların sahtesini ayırt ediyorsun" diyen sanatçı dostlar var. "Galeri ve koleksiyonerlerde sahte Fikret Mualla resmi var" dediğimizde bu arkadaşlar bize kuzuyor. Çünkü kendi sahip olduğu eser de "kuşku" durumuna düşebi-

liyor. Türkiye'de Osman Hamdi, İbrahim Çallı, Hikmet Onat gibi belli başlı sanatçıların eserlerini çözümleyebilecek uzmanımız yok. Ancak birçok akademisyen ve sanatçı bazı donelere göre sahte eser konusunda fikir beyan edebilir. Baskı konusunda bakanlığa gelirse; bakanlık personelinin çoğu temize çıkmak istiyor. Onun için çalışmamız sırasında bize yardımcı olmaya çalıştılar. Bazıları da çalışmalarımızı aksatmak için elinden geleni yaptı. Ben bu olayı şöyle değerlendiriyorum: Oradaki çamur kendilerine sıçramasın diye korktular veya bazı arkadaşlarını korumaya çalıştılar diyelim.

Komisyon üyelerinin belirttiği gibi sadece Resim ve Heykel Müzesi'nde değil, bu tip yasadışı olaylar araştırılıp kamuoyuna duyurulacak mıdır?

Komisyon, Ankara Resim ve Heykel Müzesi'ndeki güvenliği tarafından çalınan eserler konusunda basına sızdıktan sonra kurulmuştu. Komisyon Prof. Hasan Pekmezci (ressam), Prof. Atilla İlkyaz (ressam), Doç. Dr. Osman Altuntaş (ressam), Doç. Dr. Meliha Yılmaz (ressam), Yrd. Doç. Erol Batırbek (ressam), ben ve iki bakanlık teftiş kurulu müfettişinden oluşuyordu. Bu komisyonun görevi envanter sayımı yapmak. Ancak, müzede bazı eserlerin kuşku olduğunu düşünerek imkanlar dahilinde eserlerin durumunu da belirlemek gerekiyordu. Bakanlığa bu talebimizi ilettik. Kabul edildi. Eserin fiziki durumu, yıpranmış mı, orijinal mi, eser sahte mi, değil mi gibi bazı teknik doneler çerçevesinde inceleme yapıldı. Rapor verildikten sonra görevimiz bitti. Farklı yerlerdeki konuları araştırmak için farklı komisyon kurulabilir tabii ki.

Bu karışıklık sanat piyasasını olumsuz etkileyecek mi?

Galerici ve koleksiyonerin elindeki eserlerde değer kaybı olabilir. "Acaba benim eserler de sahte mi?" diye endişe duyulabilir. Bu durumlarda eser, el altından satılır. Son yıllarda ekonomik ve siyasal yapılarıdaki dalgalanmalar sanat piyasasını olumsuz yönde etkiledi zaten.

Çalıntı eserlerin müzayedeye konmasını engelleyici mevzuata rağmen bu çalıntı eserlerin satışı nasıl gerçekleşti?

Müzayedede çalışan ve sorumlu ko-

numundaki kişilerin dikkatsizliği de olabilir. Önlerinde çalışan eserlerin listesi yoksa veya eserle ilgili seyrî, eserin önceki sahiplerini sorgulamamışsa bu yanlışlığı yapabilirler.

Kayıp eserlerin MIT gibi kuruluşlarda ortaya çıkması, müze müdürünün inisiyatifinde yapılan sürekli bir uygulama mıdır?

Müze müdürü öyle bir inisiyatife sahip değildir. Bu tip kurumların yönetmelikleri vardır. Yönetmelik dışına çıktığı zaman soruşturma geçirir. Bu ancak bizzat Kültür Bakanı ve Güzel Sanatlar Genel Müdürü'nün iznine tabidir. Sayım sırasında çeşitli devlet kurumları müzeden eser istediklerinde, o zamanki Müze Müdürü Ömer Gündoğdu eserlerin dijital baskısını veriyordu. Tabii ki genel müdürün izni ile bunların baskısını yapması ve çoğaltması bile telif hakları ile ilgili sorunlar çıkarabilir. Ama 1980'li yıllarda iş çıkırdından çıkmış, çeşitli kurumlara birçok eser verildiği söyleniyor. Bunların akıbeti meçhul. Gerçek anlamda envanter kayıtları sonra tutulmuş. Envanter kayıtlarında tahribatlar, kazımlar, silintiler mevcut. İyi niyetli müze yöneticilerinden biri sonradan fotoğraflı envanter kayıtları yapmış. Benim bildiğim bu arkadaş iki kere sürgüne gönderdiler. Herhalde fincancı katırlarını ürkütmüştü.

Devlet kurumlarındaki eserler önemli bir rant aslında. Bunları elde etmek isteyen akbabalar var. En uygun zamanları, o işin erbabi da arada kayıyor. O makama gelebilmek için birilerinin adamı olmak gerekiyor! İşte atamalar bu kritere göre yapılıyor. 5-6 yıl önce ilahiyat mezunu bir arkadaşı müze müdürü olarak atamışlar. Bakan değişiminde ilkin bu arkadaş görevden alındı. Sistemin açığından yararlanan ahlaksız kişiler çıkarları için her yolu denerler. Toplum olarak bu konularda maalesef duyarsızlaştık. Kültürel birikimlerimize ve değerlerimize sahip çıkmıyoruz. Eminim ki bu aleni soygun sokaktaki birçok insanı ilgilendirmiyor. Sanat onlar için gereksiz. Oysa bu kültürel bir sorun.

lar. 20. yüzyılın ortalarından itibaren uluslararası ortamda müzecilik yüksek lisans programları açılarak, koruma, araştırma, eğitim, iletişim, sergileme alanlarında uzmanlaşan kişiler müzelerde çalışmaya başladı. Bizde hâlâ müzede çalışanlar müzeci olmayı benimseyen anlayış, müzelerin görevlerini yerini getirmesini engelliyor. Yine bir başka önemli konu, müzede çalışan güvenlik elemanları ve memurların sıkı bir güvenlik testinden geçmeleri gerekir. Sayıca olduğu kadar eğitim açısından da eksik elemanlar, müzede koruma açısından hırsızlığı tetikler.

Mehmet Çetiner: Türkiye'deki resim heykel müzeleri birçok sanatçı ve sanatçı yakınının müzeye bağışladığı eserlerle oluşturuldu. Türk sanatını görselleştirmek ve geleceğe kalmasını sağlamak amacıyla gayet idealist ve fedakar bir tutumla bu eserlerin müzede sergilenmesi istendi. Türk toplumunun sanata sahip çıkmayı ve müze kadrolarının yetkin ve ahlaki açıdan yeterli kişiler olmayışı gibi nedenlerle resim heykel müzelerinin gazetelere yansıyan bugünkü tablosunu görmekteyiz. Bir sanatçının emanet ettiği eserinin bir müzeden satılması sanatçı için de bir yıkımdır. Maalesef toplum da sanatçıların eserlerini koruyamadığı, bundan haksız kazanç elde edenlere eserleri teşne ettiği bir yapının suç ortaklarından biridir.

Zehra Erkün: "Kapıları kapalı, yıllarca envanteri işlenmemiş müzelerde, kaybedilmiş koleksiyonların olması şaşırtıcı değil ama yüz kızartıcı bir durum. Bunun birinci dereceden sorumlusu ise yıllarca bu boşluğu umarsızca korumuş olan üst yönetimdir ne yazık ki."

Zehra Erkün: Müzecilik meslek kuralları, uygulamalar ve deneyimlerin paylaşılması amacıyla uluslararası ortamda UNESCO altında ICOM (Uluslararası Müzeler Konseyi) tutanakları, projeleri ve öneri belgelerini yayımlar. Müzecilik Meslek Etik Kuralları müzecinin ve müzenin çalışma standartlarını düzenleyen uyarı ve öneriler sunar. Bu bağlamda ele alındığında, öncelikle müze kamuya açık bir yönetime sahip olmalıdır. Koruduğu dünya kültür mirasıdır ve bu sorumluluk nedeniyle saydam, paylaşımcı bir yönetim modeli uygulamalıdır.

Müze çalışanlarının genel toplum ahlak kuralları, meslek etiği konularında titizlik göstermesi ön koşuldur. Müzenin koleksiyonuna alınan ya da sağlan ve bütünlük gerekçeleri olduğu takdirde koleksiyondan çıkarılacak örnekler, yine kamuya açık koleksiyonlarda kal-

mak koşuluyla ve kamunun bilgisine sunulmalıdır. Nesnenin hakkında kanıtlanmış bilgi herkesin erişimine açık tutulmalıdır.

Çalıntı ve kayıp eserler vakasının ortaya çıkma nedeni nedir?

Tomur Atagök: Çalıntı ve kayıp eserler, müze yönetiminin kendi envanterini denetlemesi gereği ile ortaya çıktı. 1980'de kurulan müzenin eserleri 1992 tarihi itibarıyla 399 sanatçıdan 1289 eser olarak Kültür ve Turizm Bakanlığı web sayfasında kayıtlıdır. Bu eserlerin Ankara Resim ve Heykel Müzesi'nde 1988'de sergi açıldığında uygun olmayan nem ve ısı koşullarında, belli bir sıralama olmadan kötü koşullarda depolandığını görmüştüm. 1979 ile 1984 yılları arasında önce gönüllü, sonra görevli olarak çalıştığım MSGSÜ Resim ve Heykel Müzesi'ndeki depoların korunma amaçlı düzenlenme çalışmaları içinde bulunduğumdan, sorunların öncelikle eleman sayısı, bilgi ve parasal olanaksızlıklar nedeniyle olduğunu görmüştüm. Aynı sorunu bu müze için de geçerliydi. Sanırım envanter defterleri yapılırken de eserler tam olarak tespit edilmediğinden, müze çalışanlarının eserlerin alınma olasılığına değerlendirmediklerini düşünüyorum. Devlet müzelerinin yönetimi bakanlığın Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü'ne bağlı olarak müze içinde müdür altında bir kurul, ulusal nitelikli müzelerde müze başkanı ve ona bağlı müze müdürü ile işletme müdürü ve kurul tarafından denetlenir.

Bir başka sorunun bakanlığın altındaki Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü yapmış olan Mehmet Özel'in tavrından kaynaklandığı düşünülebilir. Ben kendisinin İstanbul'a gelip hafta sonları MSGSÜ Resim ve Heykel Müzesi'ni dolaşıp, daha sonra bazı eserleri Müdür Prof. Dr. Belkis Mutlu'dan Ankara Müzesi ya da Cumhurbaşkanlığı Köşkü için istediğini bilirim. Müdür yardımcısı olarak envanterde kayıtlı olan eserlerin müze dışına çıkartılmaması gerektiğini Belkis Hanım'la konuştüğümüzü gayet net olarak hatırlamaktayım. Bir kez daha burada müze etik kurallarının göz ardı edildiğine dikkat çekiyorum. 'Müze yönetimi görevini mi yoksa bir üst yönetimin isteklerini mi yerine getiriyor' sorunu, etik kuralları gündeme getiriyor.

Mehmet Çetiner: Kültür Bakanlığı'na ait resim heykel müzelerinde kanuni mevzuat zayıf ve müze görevlilerinin suistimaline açık. Müze çalışanlarının ahlaki yönü bir tarafa, müzecilik ve sanat bilgisinden yoksun olmaları; korudukları eserlerin toplumun malı olduğu gerçeğinden haberdar olmamalarından kaynaklanmaktadır.

Zehra Erkün: Müzeler özel ya da devlet tarafından yönetilebilir. Ancak kamuya açık, kamu yararına bilgi üretin ve paylaşan kurumlardır. Sorumlulukları bu bağlamda düşünülmelidir. Özetle kapıları kapalı, yıllarca envanteri işlenmemiş müzelerde, kaybedilmiş koleksiyonların olması şaşırtıcı değil

“Denetim şeklen yapılıyor”

Avukat Cengiz Akıncı, çalıntı eser operasyonunu ve neler yapılması gerektiğini yorumluyor.

» Gerek Kültür ve Turizm Bakanlığı gerekse illerde görev yapan İl Kültür Müdürlükleri, müzayede kuruluşlarını ve yapılan müzayedeleri hiçbir zaman hukuk ciddiyeti ile denetlememişlerdir. Güya, yıllardır Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından müzayedeler denetleniyor, buna karşın birçok müzayede kuruluşu tarafından çalıntı ve sahte / intihal ürünü yapıtlar satışa sunuluyor. Burada şeklen denetim yapılıyor ve adeta yasak savılıyor. Bakanlık yetkilileri, ceza hukuku anlamında görevlerini kötüye kullanmışlardır.

» Hukuken hırsızlık suçuna konu olan malı satan da, satın alan da, aracı kurum da ve denetimi yapmayan da sorumlu; olayda iştirak halinde hırsızlık suçu işlenmiş. Suç konusu yapıtların, bulundukları mahalden/satın alanlardan alınması ve derhal müzeye teslim edilmesi gerekiyor.

» Kültür Bakanlığı, bizzat çıkarılmasına ön ayak olduğu, 27 Eylül 2006 tarih, 26302 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 2006/10880 sayılı Kararname doğrultusunda gereken denetimleri yapsaydı müze yağma edilemezdi.

» Müzayede kurumları, ellerinde bulunan yapıtların satışı için kendilerine başvuran satıcılardan, Kararname'nin lafzına uygun olarak 'menşe şahadetnamesini'

talep etseler, kimse hırsızlık suçuna konu olan bir malı satış için müzayedeye süremezdi.

Müzayede şirketleri, kararname gereğince satıcıdan talep etmeleri gereken menşe şahadetnamesini ve bir önceki satışı tevsik eden belgeyi; yasaya dolan yöntemleri sergileyerek, yaptığı yıllarca önce satan sanatçıdan talep etmişlerdir. Kültür Bakanlığı'nın da buna seyirci kalması sonucunda, hem pay ve takip hakkı fiilen uygulanamaz hale gelmiş; hem de müzelerden çalışan yapıtlar, satıcıdan menşe şahadetnamesi / bir önceki satışı tevsik eden belge istenmediği için yağma edilmiştir.

» Kültür Bakanlığı, ayrıca Hazine'nin de ciddi bir gelirden mahrum kalmasına sebebiyet vermiştir. Çünkü hiçbir mirasçı bırakmadan vefat eden, mirasçısı olmayan sanatçılara ödenmesi gereken pay ve takip hakkı bedellerinin Türk Medeni Kanunu'nun 501. maddesi gereğince son mirasçı konumunda olan Devlet adına Hazine'ye ödemesi gerekir.

Bu nedenlerden ötürü, Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkındaki Kanun hükümleri gereğince tüm müzayede şirketleri ve müzayedeler geçmişe yürürlü olarak denetime tabi tutulmalı, pay ve takip hakları Hazine adına tahsil edilmeli ve gerekirse 2006/10880 sayılı Kararname'ye ek Kararname çıkartılmalıdır.

ama yüz kızartıcı bir durumdur. Bu durumun birinci dereceden sorumlusu ise yıllarca bu boşluğu umarsızca korumuş olan üst yönetimdir ne yazık ki. **Klasik resim koleksiyoncusunun üzerine düşen görevler var mıdır?**

Tomur Atagök: Klasik koleksiyoncunun her şeyden önce eserin geldiği kaynağı araştırması gerekir. Bu kaynak araştırması müzeler için gerekli olduğu kadar, koleksiyoncular için de önemlidir. Diğer taraftan "müzayedelerin ticaret kontrolü ve izni, yine bakanlık tarafından yapılmalı" koşulu koleksiyoncuları rahatlatırsa da Ankara Resim ve Heykel Müzesi'nden çalınmış eserlerin satışına izin verilmesi, onu onaylayan müze uzmanlarının sorumluluklarını yerine getirip getirmediğilerinin sorgulanması gerektiğinin bir göstergesidir. Müzede çalışıyor diye bir arkeologun sanat eseri hakkında onay vermesi, o kurum için sadece soruna kapı açmaktır. Koleksiyoncu ise şüphelendiği eserin çalıntı olup olmadığı konusunda soruşturmayı eserin olduğu müze türlerinde yapmalı.

Mehmet Çetiner: Koleksiyoner yasaların belirleyiciliğinde hareket etmeli, danışmanlar bu konuda bilgili kişiler tarafından seçilmeli.

Zehra Erkün: Koleksiyoner şüpheli davranmalı, bunun yanında müzenin eser edinme işlemleri dikkatli, denetimli ve düzenli olarak kayıt altına alınmalıdır. Bu kayıtlar günümüz koşullarında nesnenin zarar görmeyeceği (telif hakları, saldırılar, hırsızlık gibi konularda) gerekli koşullar sağlanarak elektronik ortamda, gerekli izni almış araştırmacılar, bilimciler için incelenebilmelidir. Ayrıca bir koleksiyon kataloğu hazırlanarak erişim sağlanmalı.

Kültür Bakanlığı'nın koleksiyoner ve galerilere yaptığı operasyonları nasıl değerlendiriyorsunuz? Çalıntı eserleri alanlar mağdur mu olmuştur?

Tomur Atagök: Bakanlık daha önce yapması gereken kontrolü yapmadığından son günlerde yaşanan uygulamaları yaptı. Suçu koleksiyoncu ve müzayede kurumlarına atmak, eser hırsızlığını önleyemez. Müzeler bilgi merkezi olduğu kadar, her tür geçmişin korunduğu kurumlardır. Müze kadrolarının iyileştirilmesi için müzecilik yüksek lisans programlarına YÖK kapsamında yer verilmesi, yasaların ve etik kuralların uygulanması, devletin bütçesinde çok düşük seviyede olan bütçesinin yükseltilmesi bakanlığın öncelikleri arasında yer almalıdır.

“Çalınan yapıtlar fotoğraflarıyla duyurulmalıydı”

Cumhuriyet gazetesi yazarı Özgün Acar, konuyla ilgili olarak İstanbulArtNews'a şu açıklamayı yaptı: "Kayıp ya da sahtecilik olayı, yalnızca Ankara Devlet Resim ve Heykel Müzesi ile sınırlı değil. Sayıştay Uzman Denetçileri'nin, Haziran 1997'de, 12 müzemizde yaptığı incelemede, 136 bin 138 yapıtın "envanter kaydının bulunmadığı, bunların hırsızlıklara yol açabileceği" vurgulanmıştı.

Ankara Resim ve Heykel Müzesi'nde tabloların kaybolduğu ya da sahtelerle değiştirildiği haberi son 15 yılda, 3 - 5 yıl arayla gündem oluşturur. İlk olay 1996'da Sayıştay'ın bir başka denetleme raporunda ilk kez ortaya çıkmıştı. Olay

2000'de yeniden gündeme geldiğinde dönemin Güzel Sanatlar Genel Müdürü Mehmet Özel, bir açıklama yaparak merhum Kültür Bakanı Cihat Baban'ın emri ile Cumhurbaşkanlığı'na 35, Anayasa Mahkemesi'ne 10, Başbakanlık'a 10, Dışişleri Bakanlığı'na 122, Turizm Bakanlığı'na 73 ve çeşitli kurumlara da 30 adet tablonun verildiğini söylemişti. Emekliye ayrılmadan önce Özel, Türkiye bürokrasisinde aynı görevde 29 yıl kaldığı sürede 6 cumhurbaşkanı, 28 bakanla çalışarak rekor kırmıştı. Bu sürede Ankara Resim ve Heykel Müzesi, çalıntı ve sahtecilik olayları ile gündem olmuştu.

Bu arada Özel, Türkiye'de ele geçen

sahte Picasso resimlerini özgün yapıtlarmışçasına 2000'lerin başında Ankara Resim Heykel Müzesi'ndeki sergide sergilemişti. Sergiyi dönemin Kültür Bakanı İstemihan Talay'a açtırmıştı. İşin ilginç yanı, müzede gerekli güvenlik önlemleri bulunmadığı halde sahte Picasso'ların sergilendiği salona güvenlik kameraları bile yerleştirilmişti. Resimlerin sahteliğini bir dizi yazımla açıklayınca sergi kapatılmıştı.

Sayıştay'ın Ankara Resim Heykel Müzesi raporunda 302 eserin bulunmadığını, bunların 14'ünün sahteleri ile değiştirildiğini dönemin Kültür Bakanı Ertuğrul Günay açıklayınca, olay yeniden canlandı. İster Ankara Resim

Heykel Müzesi'nden ister başka müzelerden çalınan yapıtlar arasında, fotoğraflarıyla birlikte kamuoyuna duyurulursa, koleksiyoncular ve müzayedeciler de bu olay hakkında uyarılmış olurlar. Dünya müzelerinde bu uygulama yapılırken, Türkiye'de uygulanmıyor. Dolayısıyla koleksiyoncular da boşu boşuna suçlanıyor.

En basit örnek, Uşak Müzesi'nden çalınan Karun Hazinesi'nin en ilginç parçası olan Kanatlı Deniz Atı'nın sahtesi ile değiştirildiği açıklanmadı, bir meslektaşımız olayı ortaya çıkardı. Bunun üzerine uluslararası polis örgütü Interpol harekete geçirildi ve bu eşsiz yapıt Almanya'da bulunarak geri getirildi.